RIONED-DIRECTEUR HUGO GASTKEMPER:

"De komst van een verbrede rioolheffing is absolute winst"

Het riool is in beweging. Afkoppelen, verbrede rioolheffing, het inhalen van vervangingsachterstanden, sanering buitengebieden en riooloverstorten, het zijn thema's die met de regelmaat van de klok de revue passeren. Maar hoe staat het er nu echt voor met het riool? Niemand die deze vraag beter kan beantwoorden dan Hugo Gastkemper, directeur van Stichting RIONED.

Hugo Gastkemper vragen naar de huidige stand van zaken met betrekking tot riolering, begint als een les in rioolgeschiedenis. Kijkend naar die geschiedenis mag een opvallende verandering in het denken rondom het riool worden geconstateerd. Anders dan tientallen jaren geleden, toen het riool nog werd gezien als een ééndimensionaal stelsel - wat er aan de ene kant in ging, kwam er aan de andere kant weer uit - wordt dit afvalstelsel tegenwoordig beschouwd als een dynamisch geheel, waar verschillende situaties en handelingen op elkaar ingrijpen.

"Opgave nummer één van RIONED is het in stand houden van de riolering als zodanig", begint Gastkemper. "Onze riolering is letterlijk en figuurlijk een groot goed. Het in stand houden ervan is een forse opgave, daar hebben we aandacht, mensen en middelen voor nodig." RIONED vraagt voortdurend aandacht voor het riool. Die aandacht is onder andere nodig vanwege de vervangingsachterstand. Gastkemper: "Een groot gedeelte van de huidige riolering is na de Tweede Wereldoorlog aangelegd. Pas na geruime tijd is men zich gaan realiseren dat geen geld was gereserveerd voor vervanging. Eind jaren tachtig kwam na problemen met verzakte riolen het besef dat we de riolen niet mochten verwaarlozen. Tegenwoordig wordt daar nog veel meer rekening mee gehouden. De laatste acht jaar zie je dat de uitgaven in de riolering jaarlijks met zes à zeven procent stijgen. Dat is duidelijk boven het inflatieniveau. Het geeft aan dat de politieke aandacht voor het riool is gestegen." "Er wordt dus flink wat geld aan het riool uitgegeven", vervolgt Gastkemper. "Wij hebben dan ook de indruk dat de achterstand in de vervanging wat is ingelopen. We hopen daar medio volgend jaar meer over te weten. Dan komt er een nieuwe uitgave van 'Riool in cijfers' uit met geactualiseerde gegevens. We hebben alle gemeenten aangeschreven en gevraagd om betere gegevens, bijvoorbeeld over rioollengten, stelseltypen en materialen. Verder gaan we de vervangingsinspanning bepalen. Daarbij wordt gekeken naar de lengte aan riolering die vervangen is in de afgelopen twee jaar en naar de geplande vervanging voor de komende vijf jaar. Op die manier kun je zien wat de daadwerkelijke inspanning is en dus ook of de vervangingsachterstand toe- of afneemt."

Integreren van thema's

Samen met het besef dat het riool niet verwaarloosd mag worden, kwam ook langzamerhand het idee dat de afvoer van huishoudelijk water, regenwater en het grondwater elkaar beïnvloeden. "Een aspect in de huidige vervanging zijn de extra maatregelen voor het milieu: het verminderen van de riooloverstortingen en de aanpak in het buitengebied", zegt Gastkemper. "Een nieuwe ontwikkeling hierin is het integreren van thema's als waterkwaliteit in relatie tot gezondheid en het voorkomen van wateroverlast. Denk maar aan de herwaardering van open water in de stad als ruimtelijk element. Het open water in de stad is bedoeld om het grondwaterpeil te reguleren en om overtollig regenwater weg te krijgen. Maatregelen om grondwateroverlast tegen te gaan, zoals drainage, kun je combineren met afkoppelen, bijvoorbeeld door het aanleggen van wadi's in nieuwe wijken. Hierdoor kun je meerdere vliegen in één klap slaan." "Vroeger was het simpel. Je had een buis en aan de ene kant ging er wat in en aan de andere kant kwam dat er weer uit. Nu moeten we ons afvragen wat je er mee gaat doen, met name wat regenwater betreft. Afkoppelen is binnen RIONED één van de hoofdthema's. We moeten veel bewuster omgaan met regenwater. Nu denk ik dat gemeenten in veel gevallen de keuze zullen maken voor het bestaande, gemengde riool. Domweg omdat het aan geld, ruimte en medewerking van de bewoners ontbreekt. En er zijn ook genoeg redenen om niet af te koppelen. Maar het uitgangspunt moet zijn: ja, tenzij. En niet: nee, mits."

"De politieke aandacht voor het riool is gestegen"

Innovatieve oplossingen voor afkoppelen in bestaande wijken zou de houding van gemeenten hieromtrent kunnen veranderen. Maar Gastkemper ziet betrekkelijk weinig behoefte aan innovatief onderzoek. "Wat mij opvalt, is dat er niet veel nuttige vragen uit de praktijk zijn en dat er een gebrek is aan goede deskundigen om die vragen te kunnen beantwoorden. Gek genoeg is geld niet het eerste probleem als je een goed onderzoeksvoorstel wilt honoreren. Gelukkig gebeurt er veel op het gebied van onderzoek naar riolering in Nederland. Behalve RIONED, houdt ook de STOWA zich hier intensief mee bezig. Zelf zijn we nu bezig met het ontwikkelen van een toestandvoorspelling van het riool op basis van statistieken. Die toestand wordt nu voorspeld aan de hand van restlevensduurmodellen gebaseerd op een aantal aannames, zoals ouderdom en materiaal. In het statistiekmodel wordt gekeken naar risico's. Wat is de kans dat een riool over tien jaar in een slechtere staat verkeert? Het is de manier waarop straaljagers en de Oosterscheldekering worden beoordeeld. Met dit soort modellen ga je veel nauwkeuriger beheren en kun je ook voorkomen dat je te vroeg gaat vervangen. Het riool wordt in de regel vervangen als de weg eruit gaat. Dat is eens in de 20 jaar. Als je weet dat het riool nog 20 jaar mee kan, kun je het laten liggen. Nu wordt voor de zekerheid gezegd: we gooien het er toch maar uit."

Efficiënt beheer

Als mogelijkheid om het riool efficiënter te beheren wordt ook het weghalen van de riolering bij de gemeenten genoemd. Een optie die eerst goed overdacht moet worden, vindt Gastkemper. "Je moet ontzettend goed kijken naar de functionele en financiële relaties tussen de twee, zodat efficiencywinst op het ene gebied niet wordt afgebroken door

Hugo Gastkemper.

efficiencyverlies op een ander vlak. Riool- en wegbeheer zijn met elkaar verknoopt, omdat de weg transport- en bergingsmiddel is voor regenwater. Als je het beheer uit elkaar trekt, kun je situaties krijgen waarbij de gemeente een slechte weg moet handhaven, omdat het riool nog niet aan vervanging toe is en andersom. En een rioolbeheerder zal minder kolken willen, dat is goedkoper. Maar met een forse regenbui krijg je dan dat de straten blank staan. Het gaat ook om de leefbaarheid van een stad. Dat niet overal tegelijk de straten open liggen en dat met carnaval de straten weer dicht zijn. Alles valt natuurlijk te regelen, maar het is net iets makkelijker om het eens te worden met jezelf dan met een ander. Je moet dus goed nadenken bij wat je doet. Als je de rioleringszorg weghaalt bij de gemeenten, moet je niet alleen naar de financiën kijken."

"Niet iedereen is overtuigd van de behoefte aan een waterketentarief"

Nu het woord 'financiën' is gevallen, komt het gesprek op de financiering van de rioleringszorg. De regering heeft een wetsvoorstel in voorbereiding dat het rioolrecht omzet in een gemeentelijke rioolheffing. Deze heffing is een verbreding van het rioolrecht waarmee gemeenten ook het afkoppelen van water en het bestrijden van wateroverlast kunnen betalen. Het wetsvoorstel moet dit voorjaar klaar zijn. "Het verbrede rioolrecht gaat aan alle onzekerheid omtrent de financiering van het riool een eind maken", zegt Gastkemper beslist. "Deels gaat het om een daadwerkelijke verbreding, alhoewel niet ineens klappen extra geld vrijkomen voor riolering. Nu is het vaak de vraag of zaken als afkoppelen en de aanleg van IBA's betaald mogen worden uit de rioolheffing. Als daar bezwaar tegen wordt aangetekend, moet de rechter daarover oordelen. Die kan met terugwerkende kracht bepalen dat het toch niet mag. Daarom wordt daar voorzichtig mee omgegaan, terwijl het eigenlijk duidelijk is dat zulke zaken bij het riool horen."

Het waterketentarief, als alternatief voor de rioolheffing, scoort niet hoog bij Gastkemper. "Een waterketentarief is iets waarvan, zachtjes gezegd, niet iedereen overtuigd is of daar wel behoefte aan is. In mijn optiek is de rioolheffing heel duidelijk, maar is de waterschapsheffing ingewikkeld. De waterschappen zijn daar zelf ook van overtuigd. Vereenvoudiging ervan is echter ernstig vertraagd door de landelijke discussie over de financiering van de watertaken. Op dat punt valt veel te winnen. Nu willen de waterschappen daar graag aan meewerken, dus dat gaat de goede kant op."

Volgens Gastkemper gaat het over het algemeen de goede kant op met het riool. "Ik zie een aantal goede ontwikkelingen. De komst van de verbrede rioolheffing is absolute winst. De risicovolle overstorten zijn bijna allemaal gesaneerd en in het buitengebied is een gestage voortgang gaande. Anders dan het beeld dat bestaat, wordt in het buitengebied heel hard gewerkt. Vrijwel alle gemeenten hebben de besluitvorming en financiering al geregeld. In de loop van dit jaar zal een heel groot deel zijn aangepakt en ligt er óf drukriolering óf zijn IBA's geplaatst óf is een bewust besluit genomen dat een aantal panden niet wordt aangepakt."

"Mijn zorg is of in de huidige trend van bezuinigingen genoeg geld beschikbaar blijft voor riolering. Ook maak ik me zorgen om de vertraging van de wettelijke regeling rondom de zorg voor grondwater. Grondwateroverlast moet je serieus nemen. Gemeenten en waterschappen hebben daar samen een goede oplossing voor aangedragen, waarbij ontwatering wordt gezien als taak van gemeenten en afwatering een taak van waterschappen. Daar is nu advies over gevraagd aan de Commissie van Advies inzake de Waterstaatswetgeving. Die commissie houdt zich vooral bezig met in welke wet één en ander moet worden vastgelegd. Daar zit de samenleving niet op te wachten. Het moet gewoon geregeld worden. Ook de institutionele discussies over de waterketen moeten we kwijtraken. Ieder moet gewoon zijn werk goed doen en, waar nuttig of efficiënt, met elkaar samenwerken." ¶